

Halachos of Hair Covering

R' David Hirsch

Rosansky Contemporary Halacha Program

כתובות דף עב עמוד א

מתני'. ואלו יוצאות שלא בכתובה: העוברת על דת משה ויהודית. ואיזו היא דת משה? מאכילתו שאינו מעושר, ומשמשתו נדה, ולא קוצה לה חלה, ונודרת ואינה מקיימת. ואיזוהי דת יהודית? יוצאה וראשה פרוע, וטווה בשוק, ומדברת עם כל אדם. אבא שאול אומר: אף המקללת יולדיו בפניו. רבי טרפון אומר: אף הקולנית. ואיזוהי קולנית? לכשהיא מדברת בתוך ביתה ושכיניה שומעין קולה.

דת יהודית - שנהגו בנות ישראל ואע"ג דלא כתיבא.

וטווה בשוק - בגמרא מפרש.

במדברת בתוך ביתה - מפרש בגמרא.

ואיזוהי דת יהודית? יוצאה וראשה פרוע. ראשה פרוע דאורייתא היא! דכתיב: הופרע את ראש האשה, ותנא דבי רבי ישמעאל: אזהרה לבנות ישראל שלא יצאו בפרוע ראש! דאורייתא - קלתה שפיר דמי, דת יהודית - אפילו קלתה נמי אסור. אמר רבי אסי אמר ר' יוחנן, קלתה אין בה משום פרוע ראש. הוי בה רבי זירא, היכא? אילימא בשוק, דת יהודית היא! ואלא בחצר, אם כן, לא הנחת בת לאברהם אבינו שיושבת תחת בעלה! אמר אביי, ואיתימא רב כהנא: מחצר לחצר ודרך מבוי.

דאורייתא היא - ואמאי לא קרי לה דת משה.

אזהרה - מדעבדין לה הכי לנוולה מדה כנגד מדה כמו שעשתה להתנאות על בועלה מכלל

דאסור א"נ מדכתיב ופרע מכלל דההוא שעתא לאו פרועה הות שמע מינה אין דרך בנות ישראל לצאת פרועות ראש וכן עיקר.

קלתה - סל שיש לו מלמטה בית קבול להולמו בראשו ובית קיבול מלמעלה לתת בו פלך ופשתן.

הוי - לשון מקשה.

א"כ - דבחצר יש בה משום פריעה.

ודרך מבוי - דלא שכיחי רבים.

תוספות מסכת כתובות דף עב עמוד ב

ואלא בחצר - פי' אפי' בלא קלתה נמי אין בה משום פריעת ראש שאל"כ לא הנחת בת לאברהם אבינו.

רמב"ם הלכות איסורי ביאה פרק כא

הלכה יז

לא יהלכו בנות ישראל פרועי ראש בשוק אחת פנויה ואחת אשת איש, ולא תלך אשה בשוק ובנה אחריה גזירה שמא יתפשו בנה ותלך אחריה להחזירו ויתעללו בה הרשעים שתפסוהו דרך שחוק.

שולחן ערוך אבן העזר הלכות אישות סימן כא

לא תלכנה בנות ישראל פרועות ראש בשוק, יא] ה (ב) {ב} אחת פנויה ואחת אשת איש.

בית שמואל סימן כא:ה

א' פנויה - היינו אלמנה או גרושה אבל בתולה מותר ופריע' הראש בחצר ליכ' אסור אלא משום צניעו' ועיין ב"י וד"מ בסי' קט"ו ושם כתבתי בשם הסמ"ג והש"ג דאסור אפילו בחצר:

חלקת מחוקק סימן כא: (ב)

א' פנויה וא' א"א - פנויה בעולה קאמר אבל בתולה אמרי' דיוצאה בהינמ' וראשה פרועה וכן הוא בב"ח ועיין במרדכי:

בית שמואל סימן קטו:ט

וראשה פרוע - הכלל הוא בר"ה וראשה פרוע לגמרי הוי ד"מ ואם ראשה מכוסה בקלתה או בשאר דבר אלא דאינה מכוסה כדרך הנשים אז הוי ד"י, ובחצר שאין רבים בוקעים לפרש"י ותו' ליכ' איסור אפילו פרוע לגמרי ומחצר לחצר דרך מבוי ופרוע לגמרי הוי ד"י וקלתה מותר אבל בסמ"ג הביא ירושלמי אפי' בחצר יש איסור אם ראשה פרוע לגמרי וכ"כ בש"ג ולכאורה משמע דיש ד"י ויוצאה בלא כתובה דהא תנ' היוצאת בקפלוטות היינו רדיד אין בו משום פריעת הראש בחצר אבל במבוי יש בו משום פ"ה היינו ד"י א"כ בחצר אי לאו משום כסוי יש בו ג"כ משום פ"ה והוי ד"י ואפשר לענין כתובה קי"ל כסוגי' שלנו מיהו לענין איסור י"ל אף סוגי' שלנו ס"ל דאסור וקושית המקשן לא הנחת בת לאברהם אבינו וכו' י"ל כמ"ש בב"ח וכן הוא דעת הטור ועיין בד"מ ועיין לקמן:

משנה ברורה סימן עה

(י) שדרכה לכסותו - ואפילו אם אין דרכה לכסותו רק בשוק ולא בבית ובחצר מ"מ [יז] בכלל ערוה היא לכו"ע אפילו בבית ואסור שם לקרות נגדה [יח] אם נתגלה קצת מהן. ודע עוד דאפילו אם דרך אשה זו וחברותיה באותו מקום לילך בגילוי הראש בשוק כדרך הפרוצות אסור וכמו לענין גילוי שוקה דאסור בכל גווני וכנ"ל בסק"ב כיון שצריכות לכסות השערות מצד הדין [ויש בזה איסור תורה מדכתיב ופרע את ראש האשה מכלל שהיא מכוסה] וגם כל בנות ישראל המחזיקות בדת משה נזהרות מזה מימות אבותינו מעולם ועד עתה בכלל ערוה היא ואסור לקרות כנגדן ולא בא למעט רק בתולות שמותרות לילך בראש פרוע או כגון שער היוצא מחוץ לצמתן שזה תלוי במנהג המקומות שאם מנהג בנות ישראל בזה המקום ליזהר שלא לצאת אפילו מעט מן המעט חוץ לקישוריה ממילא בכלל ערוה היא ואסור לקרות כנגדן וא"ל מותר דכיון שרגילין בהן ליכא הרהורא וכדלקמיה: (יא) בתולות - ובתולות [יט] ארוסות אסורות לילך בגילוי הראש וה"ה בתולות שנבעלו צריכין לכסות הראש ומ"מ אם זינתה ואינה רוצה לצאת בצעיף על ראשה כדרך הנשים [כ] אין יכולין לכופה:

יומא דף מז עמוד א

תנו רבנן: שבעה בנים היו לה לקמחית וכולן שמשו בכהונה גדולה. אמרו לה חכמים: מה עשית שזכית לכך? - אמרה להם: מימי לא ראו קורות ביתי קלעי שערי. - אמרו לה: הרבה עשו כן, ולא הועילו.

Shiltei HaGiborim Shabbos # 375

ערוך השולחן אורח חיים סימן עה

סעיף ז

ועתה בואו ונצווה על פרצות דורינו בעוונותינו הרבים שזה שנים רבות שנפרצו בנות ישראל בעון זה והולכות בגילוי הראש וכל מה שצעקו על זה הוא לא לעזר ולא להועיל ועתה פשתה המספחת שהנשואות הולכות בשערותן כמו הבתולות אוי לנו שעלתה בימינו כך מיהו עכ"פ לדינא נראה שמותר לנו להתפלל ולברך נגד ראשיהן המגולות כיון שעתה רובן הולכות כך והוה כמקומות המגולים בגופה וכמ"ש המרדכי בשם ראבי"ה בספ"ג ז"ל כל הדברים שהזכרנו לערוה דוקא בדבר שאין רגילות להגלות אבל בתולה הרגילה בגילוי שיער לא חיישין דליכא הרהור עכ"ל וכיון שאצלינו גם הנשואות כן ממילא דליכא הרהור [והרי"ף והרמב"ם השמיטו לגמרי דין שיער וקול משום דס"ל דלאו לק"ש ש איתמר עב"י]:

שו"ת אגרות משה אבן העזר חלק א סימן נח

בגילוי מקצת מהשערות ובביתה שהחמיר החת"ס כ"ז ניסן תשכ"א.
הנה מכתב כתר"ה הראשון הגיעני בזמנו אבל לבד שהייתי טרוד מאד חשבתי מתחלה שלא להשיב בענין זה כי לא היה ברצוני להשיב בכתב, שדי כשמשיבין להקל בעל פה למי שנצרך לזה.

אבל עתה שקבלתי מכתב שני מכתר"ה על זה והיתה שתיקתי רק מביאה מבוכה, ומאיך גיסא הא יש חיוב לברר הלכה אף שהוא לקולא שידע איך הוא האמת לפי דעתו בגמ' ובדברי רבותינו המפרשים והפוסקים ואף אם הוא נגד דברי גאון אחד, הא ודאי ניחא להו להגאונים שהדפיסו דבריהם ופסקיהם שהבאים אחריהם יבחנו אחר דבריהם אם אך הוא לשם שמים לידע הדין על בוריה, כמבואר בהקדמה לתשובת רעק"א במכתבו לבנו הגרש"א וכן ודאי הוא רצון כל הגאונים שהדפיסו ספריהם.

הנה עצם האיסור נאמר בכתובות דף ע"ב תנא דב"ר ישמעאל מקרא דופרע את ראש האשה אזהרה לבנות ישראל שלא יצאו בפרוע ראש, ולא נאמר אזהרה שלא יצאו בשערותיהן מגולות, משמע שתלוי בחשיבות פריעה על הראש בכלל שבשביל גילוי מעט שערות אין להחשיב שהראש הוא פרוע.

שאם היה נאמר האיסור על השערות היה שייך לומר שנידון כל מעט שערות בפני עצמן אבל כשנאמר על הראש הרי יש לידון על הראש בכלל.

וגם הא פשוט שאין למילף מהקרא איסור אלא מה שצריך הכהן לפרוע בראש הסוטה, לא מבעיא להפירוש ברש"י שהלמוד הוא מדכתיב ופרע מכלל דהווא שעתא לא פרועה הות, שודאי הוי הלמוד רק על מה שצריך לפרוע בסוטה, דעל השיעור שלא מתקיים מצות פריעה בסוטה ליכא ראייה דאף אם היתה בההיא שעתא פרועה בפחות מחשיבות פריעה לדין סוטה נמי הא שייך לצוות לכהן שיפרע.

אלא אף לפירוש ראשון שברש"י שהלמוד הוא מדעבדין לה הכי לנוולה מכלל דאסור נמי אין למילף אלא מה שהוא ניוול לסוטה ולא בפחות, ואף שיש לומר לפירוש זה דאף במשהו הוא קצת ניוול אך שהצריכה תורה לנוולה ביותר וממילא יש לאסור אף במשהו, אבל הא הוא למילף דין חדש מכאן שודאי לא שייך למילף יותר ממה שמצינו במצות סוטה שבקרא זה שהרי יש גם לומר דבפחות אינו ניוול כלל.

ובסוטה ודאי לא סגי בפריעת משהו, ובגמ' משמע שאף מהגוף היתה מגולה עד לבה שהיו קושרין למעלה מדדיה חבל מצרי שלא ישמטו בגדיה מעליה וא"כ היתה ערומה עד שם וכמפורש ברש"י דף ח' ד"ה בהני שכתב

שהיא ערומה עד לבה וראשה פרוע, וא"כ כ"ש שהראש שמפורש בו דין הפריעה שלא סגי במשהו, ואף אם נימא שלא בעינן כולו מ"מ חלק גדול מהראש צריך ודאי שיהיה פרוע, וגם בשביל משהו פריעה לא היה מקום לטעות שיהיו כלי זהב בזיון לומר עליה אינשי שליח ערטיל וסיים מסאניה ורש"י הא פי' הא דראשה פרוע שבשביל זה היה מקום לטעות שיאמרו.

ולכן ודאי שלכל הפחות חלק גדול מהראש יותר מטפח הרבה היה מגולה, וממילא אין למילף לאסור לנשים מהאי קרא בפחות מדין הפריעה שבסוטה.

אך אף שהלמוד אפשר ליכא לפ"ז אף על יותר מטפח כפי המסתבר שחלק גדול מהראש לדין סוטה הוא הרבה יותר מטפח דהוא רוב הראש או לכה"פ קרוב לרוב הראש, מ"מ הא עכ"פ יש למילף דכל הראש הוא ממקומות המכוסים דהא לא מסוים איזו חלק מהראש הוא מקום שמגלות אלא דרשאות לגלות משהו מהראש באיזו מקום שהוא ונמצא שכל הראש הוא נחשב מקום המכוסה אך שאין ראייה לאסור לגלות אף שהוא מקום המכוסה אלא כפי השיעור.

וכיון שכל הראש הוא מקום המכוסה, יש לאסור ממילא מדין ערוה כמו מקומות המכוסות שבגופה.

ואף שאין למילף זה ביחוד מקרא דפרע ראש האשה ידעין זה ממילא מקרא זה ע"י שידעין שכל הראש יש להחשיב מקום המכוסה ואסורה מדין ערוה דעלמא כשאר המקומות. ולכן כיון שבדין מקומות המכוסים יש חלוק בין טפח לפחות לענין ראייה שלא בכוונה, עיין /או"ח/ בסימן ע"ה בב"ח, דבכוונה להסתכל הא אסור אפילו במקומות המגולים, גם בשערות יש חלוק זה דאין מקום להחמיר בשערות יותר מגופה כיון דכל האיסור הוא משום שנחשבו מקום מכוסה, וממילא נראה דאף לה"א שברמ"א דבאשה אחרת אפילו בפחות מטפח הוא ערוה נמי לא יפלוג בשער, דשאני בשר דבכל הנשים הוא מקום מכוסה ובכל מקום מכוסות סובר דהוא ערוה אף בפחות מטפח דהא צריכה להחשיב שפחות מטפח לא יהיה ערוה רק מצד שמותרת לגלות שזה יפקיע משם ערוה, וזה הא ליכא אלא בפני בעלה, דעל פחות מטפח שאינו ערוה ממש עושה ההיתר להפקיע משם ערוה, אבל בשער שמה שהוא נחשב מקום מכוסה שנעשה מזה ערוה, הוא האיסור דהא בתולות אין מכוסות וכן בביתה אינה צריכה לכסות, לכן אף שעכ"פ נחשבו כל השערות מקום המכוסה מצד שלא מסוים אין להחשיב ערוה בפחות מטפח, שחזינן שאינה ערוה ממש שהיתר מפקיע והרי ליכא איסור גם לגבי אחרני רק מחשיבות מקום מכוסה שמה שאינו איסור הא מפקיע משם ערוה בפחות מטפח ולכן אין לאסור כשרוצה לגלות.

ומה שאסור לאחרים להסתכל בה בכוונה אין להצריכה לכסות בשביל זה דהא איסור זה יש גם על מקומות הגלויים כפניה וידיה ולא הצריכה לכסות.

והחת"ס בסימן ל"ו לא הביא מהגמ' אלא מקרא דמבעד לצמתך שערך שמשבחה קרא בצניעות שהשערות הם מבעד לצמתך, אבל אין ראייה משם שלא היו יוצאות משם דאפשר יצאו משם עד טפח ויותר אבל משבחה על שמכסה עיקר שערותיה המיפות אותה.

וכוונת הרשב"א ברכות דף כ"ד שכנגד השערות שמחוץ לצמתה שאינה מתכסה אין חוששין להם מפני שהוא רגיל בהן ולא טריד, אפשר הוא אף ביוצאות טפח שכן יותר משמע שם ברשב"א דקאי על טפח באשה שמסיק דוקא ממקום צנוע אבל פניה ידיה ורגליה וקול דבורה ושערה מחוץ לצמתה שאינה מתכסה אין חוששין להם משמע שהוא אף בטפח.

אבל כוונת החת"ס שהביא מהקרא הוא משום שמפרש צמתך הוא עוד בגד לבד הכובע שעל ראשה שהוא מצמצם השער שלא יבצצו לחוץ, שלכן אינו מניח בגד זה לשום שערות לצאת ורק מעט שא"א לצמצם ורק ע"ז קאי הרשב"א.

וזה תמוה מנ"ל לפרש שהיה על ראשן שני בגדים כובע ובגד המצמצם השער שיצאו מהכובע שיהיו ג"כ מכוסות דלמא לא היתה לובשת אלא בגד אחד שהוא צמתה ומצמצם רק עיקר השערות.

וגם הא מוכרח לפרש כן לא מבעיא לרש"י ותוס' דסברי דסגי לאשה לילך בכסוי מטפחת לבד דלא שייך לפרש כלל שצמתה הוא בגד שני, אלא אף להרמב"ם שסובר דלא סגי במטפחת לבד נמי הא הוא רק מדת יהודית ולא מדאורייתא ולא מסתבר שמשבח אותה הקרא בדת יהודית אלא בשמירת דיני התורה.

ומאחר שהקרא איירי רק בבגד אחד הרי יש לפרש שיוצאות מהצמת עד טפח וגם יותר.

ולכן אף להחולקין על הרשב"א אולי יודו שלא נאסר בפחות מטפח.

וגם להרמב"ם שלא סגי במטפחת לבד מנא לן שמצריך שתלבש שני בגדים מטפחת וגם כובע, דפשוט שהוא משום שמטפחת לא סגי משום שהוא כסוי דק או שיש בה נקבים כנקבי הסל כמו הסבכות כדפי' הב"ח באהע"ז סימן קט"ו אבל אם היה כסוי טוב אף שהוא בגד אחד סגי. וכמו קלתה לפרש"י שא"צ ללבוש קלתה ועוד בגד ע"ז דקלתה לא נעשה לבגד אלא שהפירוש שבקלתה אסורה בשוק אלא צריכה לכסות בבגד ולא בקלתה כלל, כ"כ הוא להרמב"ם שפי' שקלתה הוא מטפחת נמי הפירוש שצריכה בגד המכסה שפיר ולא במטפחת אבל מטפחת לא צריכה כלל.

גם מה שהחמיר החת"ס לאסור מדת יהודית אפילו בחדרה בלא מטפחת והביא זה מהב"ח וב"ש, הנה בב"ח איתא בחצרה בכל הדבור שלו שהוא מקום פרוץ ואין הדרך ליטול רשות להכנס שם וגם מצוי שם אנשי ביתה, וכדמוכרח בדבריו שכן מסיק והכי נהוג דאפילו בפני אנשי ביתה אינה שרויה בלא מטפחת וכיפה שבראשה.

וגם בב"ש /אה"ע קט"ו/ סק"ט הוזכר חצר, וכן בש"ג כתובות שהביא הסמ"ג בשם הירושל' שהביא הב"ש איתא שאסורה בחצר ומנא ליה לאסור גם בחדרה.

איברא דברמב"ם פ"ג מסוטה ה"ה איתא והיא עומדת ביניהן בלא רדיד ובלא מטפחת אלא בבגדיה וכיפה שעל ראשה כמו שהאשה בתוך ביתה, משמע מזה שהאשה בתוך ביתה צריכה נמי לכסות בכיפה שאף שאין זה כרדיד ומטפחת מ"מ איזה כיסוי הוא.

אבל אף אם נימא כן בדעת הרמב"ם לא הי"ל לפסוק כותיה נגד רש"י ותוס' וכל השיטות במחלוקת בדת יהודית שיש לדון בספק להקל, וגם יותר נוטה שלא לדינא מצריך הרמב"ם שבביתתה תכסה בכיפה דהי"ל לכתוב זה במקומו בפכ"ד מאישות שיש עוד דין שלישי שבביתתה תכסה בכיפה ומחצר לחצר דרך מבוי צריכה מטפחת דוקא שלא להתחשב עוברת על דת ובשוק ומבוי מפולש צריכה רדיד, ולכן משמע שכונתו רק לדין הסוטה שאף מתחלה קודם שהגיע זמן שהכהן יגלה שיערה מ"מ אין מניחין אותה ללבש רדיד ומטפחת אלא כיפה שלזה אין שום חשיבות דגם בביתה רגילה ללבושה ששם אין לובשת לחשיבות, אבל אין כוונתו שלובשתו לכיפה גם בביתה בשביל איסור פריעת ראש דודאי גם להרמב"ם מותרת אף שאסור בחצר להב"ח.

ולכן מה שאוסר החת"ס גם בחדרה לא מצינו ואדרבה משמע שכו"ע מתירין, והט"ז מתיר לכו"ע אף בחצר יחידי אף בלא קלתה ומטפחת עיי"ש בסק"ה וכן סובר הפרישה, ואף הד"מ אות ד' סובר כן והוא פי' שהלא תצא שכתב הטור אינו למידק שיש איסור אלא משום שצניעות מיהא הוי אפילו בבית כהא דקמחית עיי"ש.

ולכן שיטת החת"ס בזה הוא דבר תמוה.

ולכן לדינא אף שמן הראוי שיחמירו הנשים לכסות כדסובר החת"ס הואיל ויצא מפומיה דגאון גדול כמותו בין בדין הראשון בין בדין השני, ובדין השני הא איכא גם מעלה דצניעות דקמחית שכתב הד"מ, אבל פשוט שאלו הרוצות להקל בשני הדינים אין להחשיבן לעוברות על דת יהודית ח"ו, ואין להמנע אפילו לת"ח ויר"ש מלישא אשה כזו אם היא יראת שמים ומדקדקת במצות ובעלת מדות.

אבל הוא רק ערך ב' אצבעות בגובה שהפנים הוא ערך אורך ב' טפחים ויהיה בצרוף פחות מטפח ויותר אסורה.

ידידו מוקירו, משה פיינשטיין

שו"ת אגרות משה אבן העזר חלק א סימן נט

בניסת אשה אחת ממקום שנוהגות הנשים לגלח שערותיהן לאחד ממקום שאין נוהגות לגלח והבעל מקפיד שלא תגלח י"ט סיון תשי"ז.

מע"כ ידידי הרב הגאון המפורסם מוה"ר מנחם צבי אייכענשטיין שליט"א.

בדבר מנהג איזה מקומות שהנשים הנשואות מגלחות שערותיהן שניסת אחת מבנותיהן לאחד מהמקומות שאין הנשים מגלחות שערותיהן אלא מכסות אותן כדין והבעל אינו רוצה שתגלח אם רשאה היא שלא לגלח כמנהג מקום הבעל או שמחוייבת לגלח כמנהג מקומה.

הנה ודאי אם הנידון הוא במקומות ממש הוא דין מפורש שאם אין דעתו לחזור נוהג אף לקולא כמנהג המקום שבא לשם כדאיתא בחולין דף י"ח שר"ז אכל מוגרמת דרב ושמואל משום שאין דעתו לחזור היה כדמסיק ר' אשי.

ואף שהתוס' שם בתירוץ ב' סברי דמבבל לבבל ומא"י לא"י נותנין עליו חומרי שני המקומות אף באין דעתו לחזור, הנה רוב הפוסקים לא סברי כן דהרא"ש בפסחים דף נ"א וכן הר"ן שם פסקו שבאין דעתו לחזור נוהג אף לקולא כמנהג המקום שבא לשם וכן פסק הטור או"ח סי' תס"ח והמג"א כתב שם בסק"ט שגם המחבר והרמב"ם סוברין כן.

ואף הש"ך ביו"ד סי' רי"ד סק"ח מסיק לענין דינא כסברת הרא"ש וסייעתו דיש לו לעשות כמנהג המקום שדעתו להשתקע אף לקולא ואף להרמב"ם והמחבר שסובר הש"ך שסברי דאף באין דעתו לחזור נותנין עליו חומרי מקום שיצא הא מסיק מצד הסתירה דהמחבר ביו"ד שם /רי"ד/ ובאו"ח סי' תקע"ד, שרק באין דעתו להשתקע בעיר שהלך לשם מחמיר המחבר /או"ח/ בסי' תס"ח אף שאין דעתו לחזור אבל בדעתו להשתקע במקום שהלך מודה גם המחבר להרא"ש עיי"ש וטעמו בארתי באורך בחדושי.

ולכן ברור שיש להורות כן למעשה.

וכן איתא במג"א /או"ח/ סי' ע"ה סק"ד מתשובת הר"מ אלשקר לענין השערות של נשים שרגילין לצאת מחוץ לצמתן שיש בזה ג"כ חלוק מקומות שאותן נשים הבאות מארצות שאין דרכן לגלותן למקום שדרכן לגלותן מותרות לגלותן אם אין דעתן לחזור.

ולכן כ"ש לענין גלוח השערות שהבאות ממקום שנוהגות לגלח למקום שאין נוהגות לגלח אין צריכות לגלח וסבורני שלא היה כתר"ה מסתפק כלל.

אך כל הספק הוא משום דבמדינתנו דאמעריקא /דאמריקה/ שנקבצו לכאן מכל המדינות וכל אחד נוהג כפי המקום שבא משם ולא נקבע בכאן איזה מנהג קבוע, ואין בזה משום לא תתגודדו מטעם דאיתא במג"א /או"ח/ סי' תצ"ג סק"ו בשם קצור פסקי הרא"ש ספ"א דיבמות דדבר התלוי במנהג המקומות שבמקום זה נהגו כך ובמקום זה נהגו כך אפילו נתקבצו בני שני המקומות במקום אחד ועשה כל אחד כמנהג מקומו לית לן בה עיי"ש.

ואף שכתב שם המג"א דהוא דוקא במנהג הדומה למגילה שגם בני הכרכים סוברים שבני הכפרים מחוייבין לקרות קודם והוא כגון מה שבפולין נוהגין להתענות ולומר סליחות בעשרים בסיון ואם נתקבצו בני פולין ובני מדינה אחרת למקום אחד מותרין כל אחד לעשות כמנהגו ואין בזה משום לא תתגודדו, אין כוונתו לומר שבמנהג לאסור איזה דבר יהיה לא תתגודדו, דהא מסיק אבל בדבר שמחולקין בדינא כגון שאלו אוכלין חלב ריינס ואלו אין אוכלין אם נתקבצו למקום אחד צריכין לעשות מנהג שוה משום לא תתגודדו, משמע דוקא דמחולקין בדין שלהנוהגין איסור סוברים דאסור לכו"ע והנוהגין היתר סוברים דמותר לכו"ע איכא לא תתגודדו אף בבאים משני מקומות אבל במנהג בעלמא כהא שלא לאכול מיני קטנית בפסח שאנשי ספרד נוהגין היתר שאף הנוהגין איסור יודעין דלא לו שאין נוהגין הוא היתר גמור דמי זה למנהג תענית כ' סיון שאמר שאין בזה משום לא תתגודדו בבאין משני מקומות.

(וצע"ק על המג"א שלא נקט בפירוש בדין מנהגים כאלו שהן מצוין יותר בחלוקי המקומות איך דינם ונקט רק דין שני הקצוות שביותר אין דומין זה לזה ועל מנהגים אלו שהן הרוב סמך על דעתנו לאיזה דבר לדמות).

אך אף אם נימא דדמי זה למנהג מחלוקת בדין נמי אין בכאן משום לא תתגודדו משום דהם כשני ב"ד בעיר אחת.

עכ"פ כיון שאיכא כאן ב' מנהגי המקומות נעשה ספק אם אף באיש ואשתו שהם משני מקומות ישאר כל אחד לפי מנהג מקומו.

אבל פשוט לע"ד דאשה נחשבת ברשות בעלה ונמצא שיצאה ממש ממקום מנהגה ואין דעתה לחזור, דהא מוכרחת מחיובי אשה לבעלה להיות דוקא בביתו ובמקום שרוצה הבעל לדור, ובכל מקום בגמ' נחשבת האשה נכנסה לרשות הבעל ולא שהאיש נכנס לרשות האשה ומפורש בתוס' ריש כתובות שהאשה היא שדה של הבעל ולא הבעל שדה של האשה עיי"ש ולכן ברור שא"צ לנהוג כמנהגי מקומה שיצתה משם אלא צריכה לנהוג כמנהג מקום בעלה בין לחומרא בין לקולא.

ומסתבר שאף לתירוץ ב' דתוס' חולין דמבבל לבבל ומא"י לא"י נותנין לעולם חומרי ב' המקומות אף באין דעתו לחזור יודו באשה אצל בעלה דטעמם הוא שכיון שאין חלוק כ"כ בין המקומות דתרווייהו הם בבבל או בא"י אין החלטתו לחזור או שלא לחזור ברורה אבל אשה אצל בעלה שמדינא היא ברשות הבעל ואין תלוי כלל בדעתה

אלא שמוכרחת מדינא להשתקע אצל בעלה ולא לחזור יש לה דין אין דעתה לחזור אף שתרוייהו המקומות הם בבבל או בא"י.

וכבר הוריתי כן בספרדית שניסת לאשכנזי ובאשכנזית שניסת לספרדי שהוא דבר מצוי בכאן שצריכה האשה לנהוג כמנהגי בעלה.

ולכן גם בעובדא זו כיון שניסת לבעל שמנהג מקומו הוא שאין הנשים מגלחות שערותיהן רשאה לנהוג כמנהגי מקום בעלה שלא לגלח.

וממילא אם הבעל מקפיד ואינו רוצה שתגלח אסור לה לגלח דמחוייבת לעשות רצון בעלה בדבר שמקפיד.

ומפורש בנזיר דף כ"ח שדרך אנשים להקפיד שלא יגלחו הנשים את שערותיהן ולרבי הוא מדברים שבינו לבינה שיכול להפר אף כשיש מזה הפסד קדשים ואף שהוא רק פעם אחת.

ומסתבר שגם רבנן לא פליגי עליה דרבי אלא בגלוח פעם אחת ובשביל הפסד קדשים דאין לבעל להקפיד באופן זה בפאה נכרית אבל בנשבעה לגלח שליכא הפסד קדשים וכ"ש בנשבעה לגלח הרבה זמן גם לדידהו הוא מדברים שבינו לבינה ויכול להפר, דלא מסתבר שיפלוגו בפלוגתא רחוקה שיאמרו שא"צ הבעל להקפיד על זה כלל.

וגם הא חייבה תורה ביפת תאר שתגלח את ראשה ומפורש ביבמות דף מ"ח שהוא לנוולה וכתב הרמב"ן בפירושו לחומש ותגלח את ראשה שהוא ניוול גדול, וא"כ ודאי שרשות הבעל להקפיד ע"ז והיא מחוייבת לעשות רצונו שלא תתגנה עליו וכשנשבעה לגלח שמתגנית עליו הוא ודאי מדברים שבינו לבינה שיכול להפר גם לרבנן, דלא מצינו שתהא היפת תאר אסורה בפאה נכרית אלא ודאי דגם בזה נחשב ניוול.

ולכן מוכרחין לומר דרך לפעם אחת ובשביל הפסד קדשים פליגי רבנן שאין לו להקפיד כשתלבש פאה נכרית אבל בנשבעה לגלח ובפרט לזמן רב גם הם יודו שיכול להפר.

וממילא אסור לה לגלח כשהבעל מקפיד.

ואין להחשיב את הבעל שאינו רוצה שתגלח לאדם קל שאינו רוצה בגדרים וסייגים כיון שמצינו שגם חז"ל הקפידו על זה.

וגם הא איכא גדר וסייג גם לאידך גיסא כדי שלא תתגנה עליו ולא ליתן עיניו באשה אחרת שחשו ע"ז חסידי עולם כהא דאבא חלקיה בר בריה דחוני המעגל בתענית דף כ"ג שהקפיד שתהא אשתו מיקשטא כדי שלא יתן עיניו באשה אחרת ונמצא שאיכא מעליותא גם לצד זה ולכן מה שמקפיד הוא כדין ויש גם מעלה בזה ואין להזניחו על זה, ידידו, משה פיינשטיין

שו"ת אגרות משה אבן העזר חלק א סימן נט

בניסת אשה אחת ממקום שנוהגות הנשים לגלח שערותיהן לאחד ממקום שאין נוהגות לגלח והבעל מקפיד שלא תגלח י"ט סיון תשי"ז.

מע"כ ידידי הרב הגאון המפורסם מוה"ר מנחם צבי אייכענשטיין שליט"א.

בדבר מנהג איזה מקומות שהנשים הנשואות מגלחות שערותיהן שניסת אחת מבנותיהן לאחד מהמקומות שאין הנשים מגלחות שערותיהן אלא מכסות אותן כדין והבעל אינו רוצה שתגלח אם רשאה היא שלא לגלח כמנהג מקום הבעל או שמחוייבת לגלח כמנהג מקומה.

הנה ודאי אם הנידון הוא במקומות ממש הוא דין מפורש שאם אין דעתו לחזור נוהג אף לקולא כמנהג המקום שבא לשם כדאיתא בחולין דף י"ח שר"ז אכל מוגרמת דרב ושמואל משום שאין דעתו לחזור היה כדמסיק ר' אשי.

ואף שהתוס' שם בתירוץ ב' סברי דמבבל לבבל ומא"י לא"י נותנין עליו חומרי שני המקומות אף באין דעתו לחזור, הנה רוב הפוסקים לא סברי כן דהרא"ש בפסחים דף נ"א וכן הר"ן שם פסקו שבאין דעתו לחזור נוהג אף לקולא כמנהג המקום שבא לשם וכן פסק הטור או"ח סי' תס"ח והמג"א כתב שם בסק"ט שגם המחבר והרמב"ם סוברין כן.

ואף הש"ך ביו"ד סי' רי"ד סק"ח מסיק לענין דינא כסברת הרא"ש וסייעתו דיש לו לעשות כמנהג המקום שדעתו להשתקע אף לקולא ואף להרמב"ם והמחבר שסובר הש"ך שסברי דאף באין דעתו לחזור נותנין עליו חומרי מקום שיצא הא מסיק מצד הסתירה דהמחבר ביו"ד שם /רי"ד/ ובאו"ח סי' תקע"ד, שרק באין דעתו להשתקע בעיר שהלך לשם מחמיר המחבר /או"ח/ בסי' תס"ח אף שאין דעתו לחזור אבל בדעתו להשתקע במקום שהלך מודה גם המחבר להרא"ש עיי"ש וטעמו בארתי באורך בחדושי.

ולכן ברור שיש להורות כן למעשה.

וכן איתא במג"א /או"ח/ סי' ע"ה סק"ד מתשובת הר"מ אלשקר לענין השערות של נשים שרגילין לצאת מחוץ לצמתן שיש בזה ג"כ חלוק מקומות שאותן נשים הבאות מארצות שאין דרכן לגלותן למקום שדרכן לגלותן מותרות לגלותן אם אין דעתן לחזור.

ולכן כ"ש לענין גלוח השערות שהבאות ממקום שנוהגות לגלח למקום שאין נוהגות לגלח אין צריכות לגלח וסבורני שלא היה כתר"ה מסתפק כלל.

אך כל הספק הוא משום דבמדינתנו דאמעריקא /דאמריקה/ שנקבצו לכאן מכל המדינות וכל אחד נוהג כפי המקום שבא משם ולא נקבע בכאן איזה מנהג קבוע, ואין בזה משום לא תתגודדו מטעם דאיתא במג"א /או"ח/ סי' תצ"ג סק"ו בשם קצור פסקי הרא"ש ספ"א דיבמות דדבר התלוי במנהג המקומות שבמקום זה נהגו כך ובמקום זה נהגו כך אפילו נתקבצו בני שני המקומות במקום אחד ועשה כל אחד כמנהג מקומו לית לן בה עיי"ש.

ואף שכתב שם המג"א דהוא דוקא במנהג הדומה למגילה שגם בני הכרכים סוברים שבני הכפרים מחוייבין לקרות קודם והוא כגון מה שבפולין נוהגין להתענות ולומר סליחות בעשרים בסיון ואם נתקבצו בני פולין ובני מדינה אחרת למקום אחד מותרין כל אחד לעשות כמנהגו ואין בזה משום לא תתגודדו, אין כוונתו לומר שבמנהג לאסור איזה דבר יהיה לא תתגודדו, דהא מסיק אבל בדבר שמחולקין בדינא כגון שאלו אוכלין חלב ריינס ואלו אין אוכלין אם נתקבצו למקום אחד צריכין לעשות מנהג שוה משום לא תתגודדו, משמע דוקא דמחולקין בדין שלהנהגין איסור סוברין דאסור לכו"ע והנהגין היתר סוברין דמותר לכו"ע איכא לא תתגודדו אף בבאים משני מקומות אבל במנהג בעלמא כהא שלא לאכול מיני קטנית בפסח שאנשי ספרד נוהגין היתר שאף הנהגין איסור יודעין דלא לו שאין נוהגין הוא היתר גמור דמי זה למנהג תענית כ' סיון שאמר שאין בזה משום לא תתגודדו בבאין משני מקומות.

(וצע"ק על המג"א שלא נקט בפירוש בדין מנהגים כאלו שהן מצוין יותר בחלוקי המקומות איך דינם ונקט רק דין שני הקצוות שביותר אין דומין זה לזה ועל מנהגים אלו שהן הרוב סמך על דעתנו לאיזה דבר לדמות).

אך אף אם נימא דדמי זה למנהג מחלוקת בדין נמי אין בכאן משום לא תתגודדו משום דהם כשני ב"ד בעיר אחת.

עכ"פ כיון שאיכא כאן ב' מנהגי המקומות נעשה ספק אם אף באיש ואשתו שהם משני מקומות ישאר כל אחד לפי מנהג מקומו.

אבל פשוט לע"ד דאשה נחשבת ברשות בעלה ונמצא שיצאה ממש ממקום מנהגה ואין דעתה לחזור, דהא מוכרחת מחיובי אשה לבעלה להיות דוקא בביתו ובמקום שרוצה הבעל לדור, ובכל מקום בגמ' נחשבת האשה נכנסה לרשות הבעל ולא שהאיש נכנס לרשות האשה ומפורש בתוס' ריש כתובות שהאשה היא שדה של הבעל ולא הבעל שדה של האשה עיי"ש ולכן ברור שא"צ לנהוג כמנהגי מקומה שיצתה משם אלא צריכה לנהוג כמנהג מקום בעלה בין לחומרא בין לקולא.

ומסתבר שאף לתירוץ ב' דתוס' חולין דמבבל לבבל ומא"י לא"י נותנין לעולם חומרי ב' המקומות אף באין דעתו לחזור יודו באשה אצל בעלה דטעמם הוא שכיון שאין חלוק כ"כ בין המקומות דתרוייהו הם בבבל או בא"י אין החלטתו לחזור או שלא לחזור ברורה אבל אשה אצל בעלה שמדינא היא ברשות הבעל ואין תלוי כלל בדעתה אלא שמוכרחת מדינא להשתקע אצל בעלה ולא לחזור יש לה דין אין דעתה לחזור אף שתרוייהו המקומות הם בבבל או בא"י.

וכבר הוריתי כן בספרדית שניסת לאשכנזי ובאשכנזית שניסת לספרדי שהוא דבר מצוי בכאן שצריכה האשה לנהוג כמנהגי בעלה.

ולכן גם בעובדא זו כיון שניסת לבעל שמנהג מקומו הוא שאין הנשים מגלחות שערותיהן רשאה לנהוג כמנהגי מקום בעלה שלא לגלח.

וממילא אם הבעל מקפיד ואינו רוצה שתגלח אסור לה לגלח דמחוייבת לעשות רצון בעלה בדבר שמקפיד.

ומפורש בנזיר דף כ"ח שדרך אנשים להקפיד שלא יגלחו הנשים את שערותיהן ולרבי הוא מדברים שבינו לבינה שיכול להפר אף כשיש מזה הפסד קדשים ואף שהוא רק פעם אחת.

ומסתבר שגם רבנן לא פליגי עליה דרבי אלא בגלוח פעם אחת ובשביל הפסד קדשים דאין לבעל להקפיד באופן זה בפאה נכרית אבל בנשבעה לגלח שליכא הפסד קדשים וכ"ש בנשבעה לגלח הרבה זמן גם לדידהו הוא מדברים שבינו לבינה ויכול להפר, דלא מסתבר שיפולגו בפלוגתא רחוקה שיאמרו שא"צ הבעל להקפיד על זה כלל.

וגם הא חייבה תורה ביפת תאר שתגלח את ראשה ומפורש ביבמות דף מ"ח שהוא לנוולה וכתב הרמב"ן בפירושו לחומש ותגלח את ראשה שהוא ניוול גדול, וא"כ ודאי שרשות הבעל להקפיד ע"ז והיא מחוייבת לעשות רצונו שלא תתגנה עליו וכשנשבעה לגלח שמתגנית עליו הוא ודאי מדברים שבינו לבינה שיכול להפר גם לרבנן, דלא מצינו שתהא היפת תאר אסורה בפאה נכרית אלא ודאי דגם בזה נחשב ניוול.

ולכן מוכרחין לומר דרק לפעם אחת ובשביל הפסד קדשים פליגי רבנן שאין לו להקפיד כשתלבש פאה נכרית אבל בנשבעה לגלח ובפרט לזמן רב גם הם יודו שיכול להפר.

וממילא אסור לה לגלח כשהבעל מקפיד.

ואין להחשיב את הבעל שאינו רוצה שתגלח לאדם קל שאינו רוצה בגדרים וסייגים כיון שמצינו שגם חז"ל הקפידו על זה.

וגם הא איכא גדר וסייג גם לאידך גיסא כדי שלא תתגנה עליו ולא ליתן עיניו באשה אחרת שחשו ע"ז חסידי עולם כהא דאבא חלקיה בר בריה דחוני המעגל בתענית דף כ"ג שהקפיד שתהא אשתו מיקשטא כדי שלא יתן עיניו באשה אחרת ונמצא שאיכא מעליותא גם לצד זה ולכן מה שמקפיד הוא כדן ויש גם מעלה בזה ואין להזניחו על זה, ידידו, משה פיינשטיין

שו"ת אגרות משה אבן העזר חלק א סימן נט

בניסת אשה אחת ממקום שנוהגות הנשים לגלח שערותיהן לאחד ממקום שאין נוהגות לגלח והבעל מקפיד שלא תגלח י"ט סיון תשי"ז.

בדבר מנהג איזה מקומות שהנשים הנשואות מגלחות שערותיהן שניסת אחת מבנותיהן לאחד מהמקומות שאין הנשים מגלחות שערותיהן אלא מכסות אותן כדן והבעל אינו רוצה שתגלח אם רשאה היא שלא לגלח כמנהג מקום הבעל או שמחוייבת לגלח כמנהג מקומה.

הנה ודאי אם הנידון הוא במקומות ממש הוא דין מפורש שאם אין דעתו לחזור נוהג אף לקולא כמנהג המקום שבא לשם כדאיתא בחולין דף י"ח שר"ז אכל מוגרמת דרב ושמואל משום שאין דעתו לחזור היה כדמסיק ר' אשי.

ואף שהתוס' שם בתירוץ ב' סברי דמבבל לבבל ומא"י לא"י נותנין עליו חומרי שני המקומות אף באין דעתו לחזור, הנה רוב הפוסקים לא סברי כן דהרא"ש בפסחים דף נ"א וכן הר"ן שם פסקו שבאין דעתו לחזור נוהג אף לקולא כמנהג המקום שבא לשם וכן פסק הטור או"ח סי' תס"ח והמג"א כתב שם בסק"ט שגם המחבר והרמב"ם סוברין כן.

ואף הש"ך ביו"ד סי' רי"ד סק"ח מסיק לענין דינא כסברת הרא"ש וסייעתו דיש לו לעשות כמנהג המקום שדעתו להשתקע אף לקולא ואף להרמב"ם והמחבר שסובר הש"ך שסברי דאף באין דעתו לחזור נותנין עליו חומרי מקום שיצא הא מסיק מצד הסתירה דהמחבר ביו"ד שם /רי"ד/ ובאו"ח סי' תקע"ד, שרק באין דעתו להשתקע בעיר שהלך לשם מחמיר המחבר /או"ח/ בסי' תס"ח אף שאין דעתו לחזור אבל בדעתו להשתקע במקום שהלך מודה גם המחבר להרא"ש עיי"ש וטעמו בארתי באורך בחדושי.

ולכן ברור שיש להורות כן למעשה.

וכן איתא במג"א /או"ח/ סי' ע"ה סק"ד מתשובת הר"מ אלשקר לענין השערות של נשים שרגילין לצאת מחוץ לצמתן שיש בזה ג"כ חלוק מקומות שאותן נשים הבאות מארצות שאין דרכן לגלותן למקום שדרכן לגלותן מותרות לגלותן אם אין דעתן לחזור.

ולכן כ"ש לענין גלוח השערות שהבאות ממקום שנוהגות לגלח למקום שאין נוהגות לגלח אין צריכות לגלח וסבורני שלא היה כתר"ה מסתפק כלל.

אך כל הספק הוא משום דבמדינתנו דאמעריקא /דאמריקה/ שנקבצו לכאן מכל המדינות וכל אחד נוהג כפי המקום שבא משם ולא נקבע בכאן איזה מנהג קבוע, ואין בזה משום לא תתגודדו מטעם דאיתא במג"א /או"ח/ סי' תצ"ג סק"ו בשם קצור פסקי הרא"ש ספ"א דיבמות דדבר התלוי במנהג המקומות שבמקום זה נהגו כך ובמקום זה נהגו כך אפילו נתקבצו בני שני המקומות במקום אחד ועשה כל אחד כמנהג מקומו לית לן בה עיי"ש.

ואף שכתב שם המג"א דהוא דוקא במנהג הדומה למגילה שגם בני הכרכים סוברים שבני הכפרים מחוייבין לקרות קודם והוא כגון מה שבפולין נוהגין להתענות ולומר סליחות בעשרים בסיון ואם נתקבצו בני פולין ובני מדינה אחרת למקום אחד מותרין כל אחד לעשות כמנהגו ואין בזה משום לא תתגודדו, אין כוונתו לומר שבמנהג לאסור איזה דבר יהיה לא תתגודדו, דהא מסיק אבל בדבר שמחולקין בדינא כגון שאלו אוכלין חלב ריינס ואלו אין אוכלין אם נתקבצו למקום אחד צריכין לעשות מנהג שוה משום לא תתגודדו, משמע דוקא דמחולקין בדין שלהנהגין איסור סוברים דאסור לכו"ע והנהגין היתר סוברים דמותר לכו"ע איכא לא תתגודדו אף בבאים משני מקומות אבל במנהג בעלמא כהא שלא לאכול מיני קטנית בפסח שאנשי ספרד נוהגין היתר שאף הנהגין איסור יודעין דלא לו שאין נוהגין הוא היתר גמור דמי זה למנהג תענית כ' סיון שאמר שאין בזה משום לא תתגודדו בבאין משני מקומות.

(וצע"ק על המג"א שלא נקט בפירוש בדין מנהגים כאלו שהן מצוין יותר בחלוקי המקומות איך דינם ונקט רק דין שני הקצוות שביותר אין דומין זה לזה ועל מנהגים אלו שהן הרוב סמך על דעתנו לאיזה דבר לדמות).

אך אף אם נימא דדמי זה למנהג מחלוקת בדין נמי אין בכאן משום לא תתגודדו משום דהם כשני ב"ד בעיר אחת.

עכ"פ כיון שאיכא כאן ב' מנהגי המקומות נעשה ספק אם אף באיש ואשתו שהם משני מקומות ישאר כל אחד לפי מנהג מקומו.

אבל פשוט לע"ד דאשה נחשבת ברשות בעלה ונמצא שיצאה ממש ממקום מנהגה ואין דעתה לחזור, דהא מוכרחת מחיובי אשה לבעלה להיות דוקא בביתו ובמקום שרוצה הבעל לדור, ובכל מקום בגמ' נחשבת האשה נכנסה לרשות הבעל ולא שהאיש נכנס לרשות האשה ומפורש בתוס' ריש כתובות שהאשה היא שדה של הבעל ולא הבעל שדה של האשה עיי"ש ולכן ברור שא"צ לנהוג כמנהגי מקומה שיצתה משם אלא צריכה לנהוג כמנהג מקום בעלה בין לחומרא בין לקולא.

ומסתבר שאף לתירוץ ב' דתוס' חולין דמבבל לבבל ומא"י לא"י נותנין לעולם חומרי ב' המקומות אף באין דעתו לחזור יודו באשה אצל בעלה דטעמם הוא שכיון שאין חלוק כ"כ בין המקומות דתרוייהו הם בבבל או בא"י אין החלטתו לחזור או שלא לחזור ברורה אבל אשה אצל בעלה שמדינא היא ברשות הבעל ואין תלוי כלל בדעתה אלא שמוכרחת מדינא להשתקע אצל בעלה ולא לחזור יש לה דין אין דעתה לחזור אף שתרוייהו המקומות הם בבבל או בא"י.

וכבר הוריתי כן בספרדית שניסת לאשכנזי ובאשכנזית שניסת לספרדי שהוא דבר מצוי בכאן שצריכה האשה לנהוג כמנהגי בעלה.

ולכן גם בעובדא זו כיון שניסת לבעל שמנהג מקומו הוא שאין הנשים מגלחות שערותיהן רשאה לנהוג כמנהגי מקום בעלה שלא לגלח.

וממילא אם הבעל מקפיד ואינו רוצה שתגלח אסור לה לגלח דמחוייבת לעשות רצון בעלה בדבר שמקפיד.

ומפורש בנזיר דף כ"ח שדרך אנשים להקפיד שלא יגלחו הנשים את שערותיהן ולרבי הוא מדברים שבינו לבינה שיכול להפר אף כשיש מזה הפסד קדשים ואף שהוא רק פעם אחת.

ומסתבר שגם רבנן לא פליגי עליה דרבי אלא בגלוח פעם אחת ובשביל הפסד קדשים דאין לבעל להקפיד באופן זה בפאה נכרית אבל בנשבעה לגלח שליכא הפסד קדשים וכ"ש בנשבעה לגלח הרבה זמן גם לדידהו הוא מדברים שבינו לבינה ויכול להפר, דלא מסתבר שיפלוגו בפלוגתא רחוקה שיאמרו שא"צ הבעל להקפיד על זה כלל.

וגם הא חייבה תורה ביפת תאר שתגלח את ראשה ומפורש ביבמות דף מ"ח שהוא לנוולה וכתב הרמב"ן בפירושו לחומש ותגלח את ראשה שהוא ניוול גדול, וא"כ ודאי שרשות הבעל להקפיד ע"ז והיא מחוייבת לעשות רצונו שלא תתגנה עליו וכשנשבעה לגלח שמתגנית עליו הוא ודאי מדברים שבינו לבינה שיכול להפר גם לרבנן, דלא מצינו שתהא היפת תאר אסורה בפאה נכרית אלא ודאי דגם בזה נחשב ניוול.

ולכן מוכרחין לומר דרך לפעם אחת ובשביל הפסד קדשים פליגי רבנן שאין לו להקפיד כשתלבש פאה נכרית אבל בנשבעה לגלח ובפרט לזמן רב גם הם יודו שיכול להפר.

וממילא אסור לה לגלח כשהבעל מקפיד.

ואין להחשיב את הבעל שאינו רוצה שתגלח לאדם קל שאינו רוצה בגדרים וסייגים כיון שמצינו שגם חז"ל הקפידו על זה.

וגם הא איכא גדר וסייג גם לאידך גיסא כדי שלא תתגנה עליו ולא ליתן עיניו באשה אחרת שחשו ע"ז חסידי עולם כהא דאבא חלקיה בר בריה דחוני המעגל בתענית דף כ"ג שהקפיד שתהא אשתו מיקשטא כדי שלא יתן עיניו באשה אחרת ונמצא שאיכא מעליותא גם לצד זה ולכן מה שמקפיד הוא כדין ויש גם מעלה בזה ואין להזניחו על זה, ידידו, משה פיינשטיין

שו"ת חתם סופר חלק א (אורח חיים) סימן לו

ראיתי לבאר כאן דיני שער באשה שנסתבכו בה בדברי מג"א סימן ע"ה [סק"ד] וברמז שרמזו אתשובת מהר"ם אלשקר סימן ל"ה ואבאר בקיצור:

הנה בברכות כ"ד ע"א אמרינן דמשבח קרא בשיר השירים בשערך כעדר העזים ש"מ דערוה הוא, וכל הרא"ש שם דוקא לנשואות שדרכן כן לכסות אבל פנויות שדרכן להיות גלויות לאו ערוה הוא, והרב"י סי' ע"ה מייתי הרשב"א שכ' בנשואות נמי אותן שערות הרגילות לצאת חוץ לצמתן והבעל רגיל בהן לא מיטריד הבעל בהן ומותר להבעל לקרות ק"ש כנגדן ע"ש כי כן כוונתו.

והנה בשיר השירים [ד' - א'] כתיב מבעד לצמתך שערך כעדר העזים, פירוש שיבח בה קרא בשני דרכים, א' ששערה יפה כעדר העזים, שנית שבחה בצניעות שהרי אותן שערות היפות המיפות אותה אם היו מגולים מ"מ מתכסים הם מבעד לצמתך, שמלבד כובע שעל ראשה עוד יש לה צמת בגד המצמצם השער שלא יבצצו לחוץ, ומ"מ אותן מעט שא"א לצמצם כ' רשב"א שהיוצאים מהצמות אינם ערוה לגבי בעל דרגיל בהן ומותר לקרות ק"ש כנגדן:

ובכתובות ע"ב סוף ע"א ואיזוהי דת יהודית יוצאה וראשה פרוע, ופריך ראשה פרועה דאורייתא היא דכתיב ופרע את ראש האשה וא"כ הוה אפילו דת משה ולמה קרית ל' דת יהודית ומשני דאורייתא קלתה שפיר דמי, פי' רמב"ם [ה' אישות פכ"ד הי"ב] מטפחת בראשה לכסות שערך שפיר דמי, דת יהודית אפילו קלתה אסור עד שיהי' לה עוד כובע ע"ג קלתה, ושוב אר"י קלתה אין בה משום פרוע ראש, ופריך בחצר א"כ לא הנחת בת לאברהם אבינו אלא מחצר לחצר דרך מבוי:

ודעת התוס' [שם ע"ב ד"ה ואלא] דבחצר היינו בביתה וחדרה מותר אפילו בלא קלתה נמי, ואין כן דעת תוס"ע, והב"ח כ' שכן דעת רמב"ם ומפרש ש"ס כן שבגלוי ממש אפילו בחדרה אסור, והעלה בית שמואל סימן קט"ו [סק"ט] דלפי מנהגנו הוה דת יהודית בגלוי ממש אפילו בחצרה וחדרה ועכ"פ איסורא איכא אפילו אי תימא שלא תצא בלא כתובה מ"מ כיון שדרכה לכסות הוה ערוה עכ"פ:

והשתא כיון דפליגי הפוסקים בזה ולהטור איסורא הוה ונהגו כוותי' שוב הו"ל דין גמור שקבלו עלייהו כהך דיעה כמ"ש מג"א סי' תקנ"א סק"ז.

היוצא מזה ללכת במקום שרבים מצוים הוה במטפחת בלי כובע עוברת על דת יהודית ויוצאת בלא כתובה, ובחצרה כבר קבלו עלייהו אבות אבותינו בכל מקום ששמענו שנפוצו ישראל לאסור עכ"פ, ואפשר העוברת על זה יוצאת בלא כתובה שכבר נעשה ממנהג זה דת יהדות:

אמנם בתשובת מהר"מ אלשקר צווח השואל על מנהג נשותיהן בארץ ישמעאל שיוצאות הנשואות בשורה א' של שער בין האזן לפדחת תלוי לה, וכתב מהרי"ק² על זה שגם בימי חכמי הש"ס יצאו כן דאיתא ס"פ חזקת [ב"ב ס' ע"ב] שגזרו על תכשיטי נשים ומסיק שם היינו בת צידעא וערשב"ם שם, אך הערוך³ פי' שהי' רגילות שאותן שערות שיצאו בין אזן לפדחת שהוא בת צידעא, כי צידעא היינו רקתך שבשיר השירים כמ"ש רשב"ם⁴ שם, ובשיר השירים [ד' - ג'] כתיב כפלח הרמון רקתך מבעד לצמתך, פי' שגם הרקת יהי' לפנים מהצמות, ואך בת צידעא הוא השורה שבין האזן לפדחת ושם יצאה שורה א' ולא תהיה מקולעת אלא סד בסיד, וכתב מהר"ם אלשקר ז"ל שבזמנו עוברת על תיקון חז"ל ואותה שורה של שער אינה טופלת בסיד אלא בבשמים שאסרו חז"ל זכר לחורבן בהמ"ק ע"ש, וכ' עוד שם שמ"ש בזוהר פ' נשא להחמיר אפשר היינו שלא באותה שורה שבין אזן לפדחת, ואמנם הרואה בפנים בזוהר פ' נשא יראה שעל כל שום חוט שיערה החמיר שגורם מסכנות ודלות ומגדלות בנים רעים ושאר צרות, ומ"מ כיון שלפי פי' הערוך הנ"ל משמע בש"ס דאותה שורה דרכה להגלות א"כ כל היכא דפליג הזוהר עם הש"ס הלכה כתלמודא דידן, וכ' עוד שם אפילו הני נשי דבאו מארץ אדום לארצות ישמעאל ושם לא נהגו לגלות אותן שערות אינו מוכרח דממנהג ישראל וחומרא נהגו כן אלא משום דבארצות אדום גם האומות אינם יוצאות באותן שערות וכיון שכן לא שייך נותנין עליו חומרי מקום שיצא משם, אלו דבריו ז"ל:

והאמנם בארצותינו שהאומות יוצאות פרועי ראש ואמותינו לא יצאו ונזהרו מאד וחשו לדברי הזוהר והקפידו על זה מאד, אע"ג דאילו היינו עומדים למנין לקבוע הלכה היינו אומרים דאותה שורה מבוארת בש"ס להיתר היינו עפ"י פי' הערוך דלא כרשב"ם ואין הלכה כהזוהר, מ"מ כיון שתפסו המנהג כהזוהר על זה כ' מהר"א שטיין מנהג עוקר הלכה ונעשה הלכה קבוע, דהיינו היכא דספרי חצונים חולקים על הש"ס וספרי חצונים היינו מס' סופרים וכדומה או מדרש ופסיקתא והזוהר כא' מהם, אותו מנהג עוקר הלכה ונעשה הלכה רוחת בישראל, ומייתי לי' מג"א סי' תר"ץ סקכ"ב ע"ש:

הכלל היוצא כל שום שער בשום מקום בראש ופדחת בנשואה אפילו בחדרה ערוה היא אם לא שיש לה מטפחת בראשה ובשוק וחצר של רבים גם כובע, ואמנם בשורה שער שבין אזן לפדחת ואינה מקולעת וסד בסיד במקום שנהגו אינה ערוה, ובארצותינו שהמנהג עפ"י זוהר עוקר הלכה ובפרט דלפירשב"ם ס"פ חזקת אין כאן מחלוקות א"כ איסור גמור הוא ויש לחוש לרבוצת האלה האמור בזוהר הנ"ל ומי שחפץ בברכה ירחיק ממנו:

הכ"ד פק"ק פ"ב יום ד' ט"ז סיון תקצ"ט לפ"ק: משה"ק סופר